

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio III. De beatitudine, quid sit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

A AD TERTIVM dicendum, quod sicut dicitur in 9. Metaph. * duplex est actio, una quae procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut vrere & secare. & talis operatio non potest esse beatitudo: nam talis operatio non est actio, & perfectio agentis, sed magis patiens, vt ibidem dicitur. * Alia est actio manens in ipso agente, vt sentire, intelligere, & velle: & huiusmodi actio est perfectio & actus agentis. & talis operatio potest esse beatitudo.

*lex. 16. 80. g.

Eod. re. 16.

AD QVARTVM dicendum, quod cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem, sicut quod diuerse res beatitudinis capaces, ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, secundum hoc necesse est quod diuersimode beatitudo dicatur. Nam in Deo est beatitudo per essentiam, quia ipsum esse eius, est operatio eius: quia non fruatur alio, sed seipso. In Angelis autem, beatitudo est vltima perfectio secundum aliquam operationem, qua coniunguntur bono increato: & haec operatio est in eis vnica & sempiterna. In hominibus autem secundum statum praesentis vitae, est vltima perfectio secundum operationem, qua homo coniungitur Deo. Sed haec operatio nec continua potest esse, & per consequens nec vnica est: quia operatio interscissione multiplicatur, & propter hoc in statu praesentis vitae, perfecta beatitudo ab homine haberi non potest. vnde Philosophus in 1. Ethic. * ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eam imperfectam, post multa concludens. Beatos autem dicimus ut homines: sed promittitur nobis a Deo beatitudo perfecta, quando erimus sicut angeli in caelo, sicut dicitur Matth. 22. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam cessat obiectio: quia vna, & continua, & sempiterna operatione in illo beatitudinis statu mens hominis Deo coniungitur: sed in praesenti vita quantum deficiamus ab vnitatem & continuitate talis operationis, tantum deficiamus a beatitudinis perfectione. Est tamen aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio potest esse magis continua & vna, tanto plus habet rationem beatitudinis. & ideo in actiua vita, quae circa multa occupatur, est minus de ratione beatitudinis, quam in vita contemplatiua, quae versatur circa vnum. i. circa veritatis contemplationem. et si aliquis homo actu non operetur huiusmodi operationem: tamen quia in promptu habet eam, semper potest operari. Et quia etiam ipsam cessationem, puta somni, uel occupationis alicuius naturalis, ad operationem predictam ordinat, quasi videtur operatio continua esse. Et per hoc patet solutio ad quintum, & ad sextum.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo sit operatio sensitiua partis, aut intellectiua tantum.

A D TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod beatitudo consistat etiam in operatione sensus. Nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione sensitiua, nisi intellectiua. Sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione sensitiua, quia non possumus intelligere sine phantasmate, vt dicitur in 3. de anima. * ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiua.

3. c. 81. r. 35. & 37. princ. Et opa. 3. ca. 264. & 1. Ethic. 1. c. 10.

* 11. 30. 10. 2.

¶ 2. Præ. Boc. dicit in 3. de consol. Quod beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed quaedam bona sunt sensitiua, quae attingimus per sensus operationem. ergo videtur quod operatio sensus requiratur ad beatitudinem.

¶ Prosa 2. circa prin.

¶ 3. Præ. Beatitudo est bonum perfectum, ut probatur in 1. Eth. * quod non esset, nisi homo perficeretur per

* ca. 7. tom. 1.

* 1. dist. 1. q. 1. ar. 1. Et 3. dist. 34. q. 1. art. 5. cor. Et 4. dist. 49. q. 1. art. 2. q. 1. & q. 4. ar. 2. Et quod 1. Et 1. Et 9. Metaph. 1. c. 9. ff. ¶ Prosa 2. circa prin.

6. ar. di. 49. t. 1. q. 10.

* cap. 7. post med. 10. 5.

de doc. cap. 21. c. 7. in tom. 3.

¶ 1. ad ill. 6. 1. & 6. 10. 1. 1.

¶ 1. 70. 2. D. 1. 70.

* 1. 1. 1. 5.

* loco in arg. dno.

¶ Prosa 3. 3. de

* loco in arg. dno.

* 7. tom. 5.

Suber questionis de
sua Avicennam quor
dam.

IN hac tertia qua-
estione videtur quod
articulum nihil
occurrit scribendum
nisi quod in secundo
articulo tria notanda
specialiter sunt. Pri-
mum in corpore, quod
cum dicitur. Vnum
quodque est proprie
suam operationem,
potest dupliciter in-
telligi. Primum sicut
propter rem, quae est
eius finis: & sic falsi-
simum est. Alio modo
sicut proprium
complementum: &
sic est verum, ita quod
vnumquodque ha-
bens operationem ef-
se propter suam ope-
rationem, nihil aliud
est quam esse propter
seipsum in ac-
tu completo & per-
fecto.

arti. 7. huius
quast. 1. q. 2. ad 1.

Secundum, in re-
sponse ad secundum,
scilicet quod cum
dicitur, Beati-
tudo est status om-
nium bonorum ag-
gregatione perfectus,
non est practicatio
essentialis, sed causa-
lis: ita quod intelli-
gatur beati-
tudo, ut
causa est status talis
ut effectus, quoniam
ipsa beati-
tudinis es-
sencia est, per quam
est talis status: ut in li-
tera dicitur.

* aliquantu-
lo ante me-
diam epist.
est epist. 16.
rom 2.
* in 3. part.
sed no com-
ple.

Tertium, in respon-
sione ad tertium, quod
memoratis ambigui-
tatis tam simpliciter,
quam apud aucto-
rem de iudicio ac-
tionis transeuntis:
propter quod forte
litera apponit ly ma-
gis, dicendo quod est
magis perfectio pa-
tientis. Nam secun-
dum veritatem actio
immanens principa-
liter est propter per-
ficiendum agens ip-
sum, actio vero tran-
siciens principaliter est
propter perficiendum
aliud. Verum autem
sicut actio immanens
redundat in alter-
rum, ita quoque actio
transiens perficitur a-
gens: non est mora-
lis negotij, sed alibi
discernitur, si Deus
dederit.

In isto 4. articulo
disputatio illa con-
fusa occurrit de
beatitudine. Vtrum
essentialiter sit actus
intellectus, vel no-
luntatis. Scotus e-

per ipsam secundum omnes par-
tes suas: sed per operationes sen-
sitiuas quadam partes animae per-
ficiuntur. ergo operatio sensitiua
requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA. In operatione
sensitiua communicat nobis bru-
ta animalia, non autem in beati-
tudine. ergo beatitudo non consi-
stet in operatione sensitiua.

RESPON. Dicendum, quod ad bea-
titudinem potest aliquid pertine-
re tripliciter. Vno modo essentia-
liter: Alio modo antecedenter:
Tertio modo consequenter. Ef-
fentialiter quidem non potest per-
tineret operatio sensus ad beati-
tudinem: nam beatitudo hominis
consistit essentialiter in coniun-
ctione ipsius ad bonum increa-
tum, quod est ultimus finis, ut sit
praesentem est *, cui homo con-
iungi non potest per sensus ope-
rationem. Similiter etiam, quia si
cut ostensum est *, in corporalibus
bonis beatitudo hominis non con-
sistit, quae tamen sola per sensus
operationem attingimus. Possunt
autem operationes sensus pertine-
re ad beatitudinem antecedenter,
& consequenter. Antecedenter
quidem secundum beatitudinem
imperfectam, qualis in presenti
vita haberi potest: nam operatio
intellectus praeparat operationem
sensus. Consequenter autem in il-
la perfecta beatitudine, quae ex-
pectatur in caelo: quia post resurre-
ctionem ex ipsa beatitudine ani-
mae, ut Augustinus dicit in episto-
la ad Dioscorum *, fiet quadam
resistentia in corpore, & in sensus
corporeos, ut in suis operationibus
perficiantur: ut infra magis pa-
tebit, cum de resurrectione age-
tur. Non autem tunc operatio, qua
mens humana Deo coniungitur,
a sensu dependet.

AD PRIMUM ergo dicendum,
quod obiectio illa probat, quod
operatio sensus requiritur antece-
denter ad beatitudinem imperfec-
tam, qualis in hac vita haberi
potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod
beatitudo perfecta, qualem ange-
li habent, habet congregationem
omnium bonorum per coniun-
ctionem ad vniuersalem fontem
totius boni, non quod indigeat sin-
gulis particularibus bonis: sed in hac
beatitudine imperfecta requiritur
congregatio bonorum sufficientem
ad perfectissimam operatio-
nem huius vitae.

AD TERTIUM dicendum, quod in
perfecta beatitudine perficitur to-
tus homo, sed inferiori parte per
redundantiam a superiori: in bea-

tudine autem imperfecta presen-
tis vitae conuersio, a perfectione
inferioris partis procedit ad per-
fectionem superioris.

ARTICVLVS IIII.

Utrum si beatitudo est intellectiue par-
tis, sit operatio intellectus, an
voluntatis.

AD QVARTVM sic proceditur.
Videtur, quod beatitudo con-
sistat in actu voluntatis. Dicitur enim
Aug. 19. de ciuitat. Dei, quod bea-
tudo hominis in pace consistit.
Vnde in P. sam. 147. Qui posuit volun-
tatem tuos pacem: sed pax ad volun-
tatem pertinet. ergo beatitudo ho-
minis in voluntate consistit.

¶ 2. Præter. Beatitudo est summum
bonum: sed bonum est obiectum
voluntatis. ergo beatitudo in vo-
luntatis operatione consistit.

¶ 3. Præter. Primo mouenti respon-
det ultimus finis: sicut ultimus finis
totius exercitus est victoria,
quae est finis ducis, quod omnes mouet
sed primum mouens ad ope-
randum est voluntas, quia mouet
alias vires, ut infra dicitur. per-
tinet.

¶ 4. Præter. Si beatitudo est aliqua
operatio, oportet quod sit nobilis-
sima operatio hominis: sed nobilior
est Dei dilectio, quae est actus
voluntatis, quam cognitio, quae est
operatio intellectus, ut patet per
Apost. 1. ad Corinth. 13. ergo videtur
quod beatitudo consistat in
actu voluntatis.

¶ 5. Præter. * Augustinus dicit in
13. de Trinitate. quod beatus est qui
habet omnia quae vult, & nihil
vult male. & post pauca subdit.
Et appropinquat beato, qui bene
vult quodcumque vult: bona
enim beatorum faciunt, quorum
bonorum iam habet aliquid, ip-
sam scilicet bonam voluntatem.
ergo beatitudo in actu voluntatis
consistit.

SED CONTRA est, quod Do-
minus dicit Ioan. 17. Hæc est vita
æterna, ut cognoscant te Deum
verum unum: vita autem æterna
est ultimus finis, ut dictum est. er-
go beatitudo hominis in cogni-
tione Dei consistit, quae est actus
intellectus.

RESPON. Dicendum, quod ad
beatitudinem, sicut supra dictum
est *, duo requiruntur. Vnum,
quod est esse beatitudinis: aliud
quod est quasi per se accedens eius,
scilicet delectatio ei adiuncta. Di-
co ergo, quod quantum ad id, quod est

nim in quarto distin-
ctione 49. quæst. 4.
rationem hic alla-
tam credit se solu-
re ac infringere, &
multipliciter probat
intentionem suam, scilicet
quod consistat in
actu voluntatis. Ra-
tionem igitur car-
pit in duobus. Pri-
mo in illa proposicio-
ne, Beatitudo est
consecutio finis: di-
stinguendo enim ait,
quod duplex est con-
secutio finis. Altera
prima via genera-
tionis, altera prima
via perfectionis: &
quod beatitudo con-
sistit essentialiter in
consecutione prima
secundum ordinem
perfectionis. Talis
autem non est visio
finis, sed amor finis
visi: visio enim est
consecutio prima via
originis. In hoc er-
go secundum ipsum
primo peccat hæc ra-
tio: quia assumit, quod
beatitudo consistit
in consecutione prima
via generationis.
Secundo arguit illa
defectus, quia scilicet
non sufficienter
scrutatur actus vo-
luntatis circa finem.
Ponit enim litera
duos tantum, scilicet
desiderium & quæ-
sitionem: cum, si
proprie de quiete lo-
quimur, deur tertius
est: quoniam quies
proprie delectatio
est, & præter eam
est amor, iuxta il-
lud Augustini: Ap-
petitus inhiantis fit
amor fruentis: &
in hoc quietatio uo-
luntatis, qui etiam
quies in fine dici
potest, consistere di-
cit beatitudinem:
nec hoc ratio li-
tere excludit, sed
quietem delectatio-
nis tantum. Inten-
tum autem suum,
scilicet quod bea-
tudo formaliter sit
actus voluntatis, id
est, amor ultimi fi-
nis visi, probat tri-
pliciter. Primum sic:
Beatitudo formalis
consistit in actu pro-
pinquiori ultimo fi-
ni extrinseco, quae
est beatitudo obiecti-
ua. ergo consistit in
actu voluntatis. An-
tecedens patet: quia
quanto propinquius
simpliciter ultimo fi-
ni, tanto magis ha-
bet rationem finis
ulterioris. Conle-
quentia uero probatur
quia

Inf. 16. an.
2. & artic. 1.
cot. Et 2. ro-
tra ca. 13. &
26. & 17. q.
2. Et mal. q.
16. ar. 2. ad 6.
Et ve. q. 1. ar.
5. ad 8. Et
quod 8. ar.
19. Et opul.
3. c. 107.
* li. 19. c. 10.
& 12. tom. 5.

ca. 5. in fine
tom. 1.
7. col. 1. b. c. 6.
circa in medi-
tom. 5.

q. 2. artic. 6

¶ Super Quaestione
tertia
Articulum
quintum.

In articulo 5. circa illa verba, Diuini bonum non est obiectum intellectus practici: Scoria occurrit dubitatio ex prologo primi sentent. ubi ex eo quod Deus est obiectum rectificarium intellectus creati ad rectam operationem uoluntatis, puta amoris ipsius Dei, & ex ipso sumitur prima principia praxis, utpote ex ultimo fine, uult Deum esse obiectum intellectus practici, cuius oppositum hic dicitur. Sed ad hoc, & similia facile patet responsio ex dictis in primo libro. Ad obiectum siquidem practici intellectus, seu habitus exigit, quod haec & similia habeat pure: si enim habet haec eleuate in re superioris ordinis, supra practicum est. R. dicitur autem dico, qd etiam Trinitatis mysteria uis, practicum tantum cognitionem pariunt. oportet hic seruare illud philosophi, Quolibet profereute contraria, sollicitum esse, stultum est &c.

i. q. 20. ar. 8.
& 4. di. 4. q. 3.
1. ar. 1. q. 3. &
opus. 3. c. 26. 4.
& 1. Eth. lect.
10.

¶ In eodem 7. artic. circa illa uerba. Actus intellectus practici non queritur propter seipsum, sed propter actionem: dubium occurrit, quoniam nobilius non est propter ignobilius, ut finem. constat autem actum intellectus practici esse nobiliorem actione. ergo &c.

¶ Ad hoc ommissis aliorum responsionibus, qualescuq; sint, respondetur, qd actus intellectus practici, potest dupliciter sumi. Vno modo ut actus est intellectus: & sic proculdubio nobilior est actione. Alio modo ut practicus est: & sic est ignobilior actione. Sed contra hoc est, qd causa actiua non est ignobilior effectu: actus autem intellectus practici ut sic, est causa actiua actiua. ergo. Ad hoc & similia dici potest, qd quicquid sit de causa pure actiua, negandum est, quod causa quodammodo acti-

* esp. 10. in
pinc. & c. 8.
parum ante
mediu. 10. 3.

cut quaedam debita dispositio ad ipsam: uoluntas autem bona ponitur in numero bonorum, quae beatum faciunt prout est inclinatio quaedam in ipsa: sicut motus reducitur ad genus sui termini, ut alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

Utrum beatitudo sit operatio intellectus speculatiui, an practici.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod beatitudo consistat in operatione intellectus practici. Finis enim ultimus cuiuslibet creaturae consistit in assimilatione ad Deum: sed homo magis assimilatur Deo per intellectum practicum, qui est causa rerum intellectarum, quam per intellectum speculatiuum, cuius scientia accipitur a rebus. ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quam speculatiui.

¶ 2. Praet. Beatitudo est perfectum bonum hominis: sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quam speculatiuus, qui ordinatur ad uerum. Vnde & secundum perfectionem practici intellectus dicimur boni, non autem secundum perfectionem speculatiui intellectus: sed secundum eam dicimur scientes, uel intelligentes. ergo beatitudo hominis magis consistit in actu intellectus practici, quam speculatiui.

¶ 3. Praeterea. Beatitudo est quoddam bonum ipsius hominis: sed speculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quae sunt extra hominem: practicus autem intellectus occupatur circa ea quae sunt ipsius hominis, scilicet circa operationes & passiones eius. ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quam intellectus speculatiui.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 1. de Trin. * quod contemplatio promittitur nobis, actionum omnium finis, atque aeterna perfectio gaudiorum.

RESPON. Dicendum, quod beatitudo magis consistit in operatione speculatiui intellectus, quam practici: quod patet ex tribus. Primum quidem ex hoc, quod si beatitudo hominis est operatio, oportet, quod sit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis

Est, quae est optima potentia respectu optimi obiecti. Optima autem potentia est intellectus, cuius obiectum optimu est bonum diuinum, quod quidem non est obiectum practici intellectus, sed speculatiui. vnde in tali operatione, scilicet in contemplatione diuinorum, maxime consistit beatitudo. Et quia unusquisque uidetur esse id, quod est optimum in eo, ut dicitur in 9. & 10. Ethic. * ideo talis operatio est maxime propria homini, & maxime delectabilis. Secundum apparet idem ex hoc, qd contemplatio maxime queritur propter seipsam: actus autem intellectus practici non queritur propter seipsum, sed propter actionem: ipse autem actus ordinatur ad aliquem finem. vnde manifestu est, quod ultimus finis non potest consistere in uita actiua, quae pertinet ad intellectum practicum. Tertio idem apparet ex hoc, quod in uita contemplatiua homo communicat cum superioribus, scilicet cum Deo & angelis, quibus per beatitudinem assimilatur: sed in his quae pertinent ad uita actiua, etiam alia animalia cum homine aequaliter communicant, licet imperfecte: & ideo ultima, & perfecta beatitudo, quae expectatur in futura uita, tota principaliter consistit in contemplatione. Beatitudo autem imperfecta, qualis hic haberi potest, primo quidem & principaliter consistit in contemplatione: secundario uero in operatione practici intellectus ordinatis actiones, & passiones humanas, ut dicitur in 10. * Ethic.

AD PRIMUM ergo dicendum, qd similitudo praedicta intellectus practici ad Deum, est secundum proportionalitatem, quia scilicet habet se ad suum cognitum, sicut Deus ad suum: sed assimilatio intellectus speculatiui ad Deum, est in uisionem, uel informationem, quae est multo maior assimilatio: & tamen dici potest, qd respectu principalis cogniti, qd est sua essentia, non habet Deus practicum cognitionem, sed speculatiuam tantum.

AD SECUNDVM dicendum, qd intellectus practicus habet bonum qd est extra ipsum: sed intellectus speculatiuus habet bonum in seipso, scilicet contemplationem ueritatis: & si illud bonu sit perfectum, ex eo totus homo perficitur, & fit bonus: quod quidem intellectus practicus non habet, sed ad illud ordinat.

ua, quodammodo dispositiua non fit imperfectior: quoniam est non in quantum actiua, in quantum tamen dispositiua imperfectior est, & ordinatur ad id, pro quo disponit, ut finem. Sic autem est in proposito: nam actus intellectus practici, est in genere cause efficientis sic causa actionis, seu factionis, est nihilominus etiam causa eiusdem dispositiua. Disponitur enim homo per actum intellectus practici ad recte agendum, uel faciendum. Cum eam tam ad recte agendum, quam faciendum, pluribus homo indiget, actum practici intellectus ad hoc querimus, ut dispositi simus ac propinqui ad recte agendum, uel faciendum, & sic recte agere, uel facere finis est. Melius tamen, iudicio meo, dicitur, quod aliud est comparare causam actiua effectui: & aliud actioni: quoniam ad illum comparatur ut aequae, aut magis perfecta, ad hanc ut imperfectior: quoniam actio cause actiuae est actus, & effectus eius: & consequenter causa actiua comparat ad actionem, ut potentia ad actum. Sic autem est in proposito: quoniam actus intellectus practici ut sic, respicit actionem, seu factionem, ut actionem ipsius: est enim propter ipsam, ut suum complementum. Cum ergo dicitur, quod causa non est ignobilior effectu, &c. dico qd est non est ignobilior effectu, est tamen ignobilior actione, ut potentia est ignobilior actu: & quod est actio, quam factio comparatur ad actu intellectus practici, ut practicus est, ut actio, & perfectio illius, ut etiam ipsum nomen practici testatur: sonat enim operatum. Constat enim quod operatum actus est operari, domesticitui domesticare, & medici mederi, unde quod ad actionem, in principio moralium Aristoteli dixit. Hmōi sermo-nem

Lib. 9. c. 4.
& 8. li. 10. c.
7. ad finem.
tom. 5.

cap. 7. & 8.
tom. 5.

nem suscipimus, non ut scientes scimus, sed operantes. & idē est iudicium de scientia artium: nam non ut scientes, sed ut operantes scimus, artes dicimus, quarum est facere.

In eodem articulo. In responsione ad primum, recolenda sunt ea quae in primo libro in prologo secundo, quae in 14. de practico & speculativo diximus. & consequenter illa interpretanda sunt verba literae huius, quod Deus habet scientiam speculativam tantum de seipso. Est enim hic sermo iuxta communem loquendi usum, quo omnis scientia, aut practica, aut speculativa dicitur.

2.2. q. 167. ad 1. ad 1. & op. 3. ca. 104. 261. & 264. lib. 10. c. 7. a med. tom. 5.

Super Quaestione tertiae Articuli sextum.

In articulo 6. eiusdem quaestio. 3. nota, quare prima principia, scilicet. De quolibet dicitur esse, vel non esse &c. licet secundum ambitum terminorum extendant se ad omnia simpliciter in nobis, id est, in nostra cognitione, non se extendunt ultra id, quo dicere possunt sensibilia: quia scilicet sunt accepta a sensibus, & ab eis dependent quoad ad species & usum. Ex hoc enim provenit quod, nisi quo sensibilibus species dicunt, cognoscere nos facere possunt.

* in princ. l. tom. 3. 706 lib. 1. ca. non procul a princ. tomo 3.

In eodem articulo dubium occurrit circa illam propositionem: Nihil perficitur ab aliquo inferiori, nisi secundum quod in inferiori est aliqua participatio superioris. Haec, quam quasi maximam litera assumit, habet manifestas instantias, ut cum homo perficitur ab igne, dum calefit: & quod magis urget, cum sensus perficitur ab exte- rioribus sensibilibus, quod constat esse inferioris ordinis, cum sit in genere inanimatorum: sensus autem in ordine animae sensiti- vae.

An. huius 4. argu.

Ad evidentiam

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa procederet, si ipsemet homo esset ultimus finis: tunc. n. consideratio & ordinatio actuum, & passionum eius esset beatitudo. Sed quia ultimus hominis finis est aliud bonum extrinsecum, scilicet Deus, ad quem per operationem intellectus speculativi attingimus: ideo magis beatitudo hominis in operatione intellectus speculativi consistit, quam in operatione intellectus practici.

ARTICULUS VI.

Utrum beatitudo consistat in consideratione scientiarum speculativarum.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod beatitudo hominis consistat in consideratione scientiarum speculativarum. Philosophus enim * dicit in lib. Ethic. quod felicitas est operatio secundum perfectam virtutem. & distinguens virtutes speculativas, non ponit nisi tres, scientiam, sapientiam, & intellectum, quae omnes pertinent ad considerationem scientiarum speculativarum. ergo ultima hominis beatitudo in consideratione scientiarum speculativarum consistit.

¶ 2. Praet. Illud videtur esse ultima hominis beatitudo, quod naturaliter desideratur ab omnibus propter seipsum: sed huiusmodi est consideratio speculativarum scientiarum: quia ut * dicitur in 1. Metaph. Omnes homines natura scire desiderant. & post pauca subditur, Quod speculativa scientia propter se ipsa quaeruntur. ergo in consideratione scientiarum speculativarum consistit beatitudo.

¶ 3. Praet. Beatitudo est ultima hominis perfectio. Vnumquodque autem perficitur, secundum quod reducitur de potentia in actum: intellectus autem humanus reducitur in actum per considerationem scientiarum speculativarum. ergo videtur, quod in huiusmodi consideratione ultima hominis beatitudo consistat.

SED CONTRA est, quod dicit Hier. 9. Non gloriatur sapiens in sapientia sua: & loquitur de sapientia speculativarum scientiarum. non ergo consistit in harum consideratione ultima hominis beatitudo.

RESPON. Dicendum, quod sicut * supra dictum est, duplex est hominis beatitudo, una perfecta

A & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem, quae attingit ad veram beatitudinis rationem: beatitudinem autem imperfectam, quae non attingit, sed participat quaedam particularem beatitudinis similitudinem. sicut est perfecta prudentia in homine, apud quem est ratio rerum agibilibus: imperfecta autem prudentia est in quibusdam animalibus brutis, in quibus sunt quidam particulares instinctus ad quaedam opera similia operibus prudentiae. Perfecta igitur beatitudo in consideratione scientiarum speculativarum essentialiter consistere non potest.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod consideratio speculativae scientiae non se extendit ultra virtutem principiorum illius scientiae, quia in principis scientiae, virtualiter tota scientia continetur. Prima autem principia scientiarum speculativarum sunt per sensum accepta, ut patet per Philosophum in principio * Metaph. & in fi. * Poster. Vnde tota consideratio scientiarum speculativarum non potest ultra extendi, quam sensibilibus cognitio ducere potest.

In cognitione autem sensibilibus non potest consistere ultima hominis beatitudo, quae est ultima eius perfectio. Non enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, nisi secundum quod in inferiori est aliqua participatio superioris. Manifestum est autem quod formalis lapidis, vel cuiuslibet rei sensibilis, est inferior homine. vnde per formam lapidis non perficitur intellectus in quantum est talis forma, sed in quantum in ea participatur aliquid simile alicui, quod est supra intellectum humanum, sicut flumen intelligibile, vel aliquid huiusmodi. Omne autem quod est per aliud, reducitur ad id quod est per se. unde oportet quod ultima perfectio hominis sit per cognitionem alicuius rei, quae sit supra intellectum humanum. * Ostensum est autem, quod per sensibilia non potest deveniri in cognitionem substantiarum separatarum, quae sunt supra intellectum humanum: unde relinquimus, quod hominis ultima beatitudo non possit esse in consideratione speculativarum scientiarum. Sed sicut in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum, ita consideratio scientiarum speculativarum est quaedam participatio verae & perfectae beatitudinis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Philosophus loquitur in lib. Ethic. de felicitate imperfecta Prima Secunda S. Tho.

huius dicendum est, quod propositio illa pro maxima habenda est: sed non est intelligenda de perfectione secundum quid, sed simpliciter, ita quod sensus est, Nihil perficitur simpliciter per aliquid inferius, nisi &c. Et per hoc excluditur omnis instantia de perfectionibus accidentalibus. Subiectum enim secundum quid tantum perficitur ab huiusmodi perfecti- uis: radix autem huius propositionis est: quia cum semper agens honorabilius sit patiente, oportet ut eo modo, quo aliquid est perfectibile ab aliquo agente, eodem modo sit ignobilius illo. Si est perfectibile ab eo secundum quid, est ignobilius secundum quid: & si est perfectibile simpliciter, est ignobilius simpliciter. Et quia omne agens agit sibi simile, nec aliter agens perficit patientem, nisi similitudinem suam ei communicando, eiusdem rationis est comparatio aliquid perfectibile ad perfectionem formalem, & proprium agens illius quod ad hoc, quod est esse nobilius, vel ignobilius. Ex hoc enim provenit, quod nihil perficitur simpliciter ab aliquo inferiori, nisi quod participat superius. Nam si simpliciter perficitur ab illo, est simpliciter inferius illo per seipsum: & si illud perfectum est inferius, nunquam ut sic, perficitur simpliciter suum superius: quoniam esset simpliciter superius & inferius respectu eiusdem: quod est impossibile. Et quia intellectus non secundum quid, sed simpliciter perficitur ab intelligibili: quoniam est perfectio propria, & velut substantialis forma, non minus quam quodcumque naturale perfectum materiae primae, ut in tertio de anima ab Averrois exprimitur, & ab Aristotelis inchoatur: id eo impossibile est quod aliquid inferius intellectu perficiat ipsum, nisi in

D. 1077.

* lib. 1. Metaph. non procul a principio 103. & li. 2. Poster. text. vi. parum ante medium tomo 3.

* p. p. q. 88. art. 2.

B 2 quan-

quantum participat aliquid superius. Et propter hoc Aristot. potest intellectum agentem superiorem intellectu possibili perfectum ipsum.

¶ Ad primam igitur instantiam non oportet aliter respondere, quia homo non nisi secundum quid perficitur ab igne, & similibus.

Art. 2. ad 4. argum.

¶ Ad secundum autem de sensu dicitur, quod res sensibiles sine dubio sunt inferiores sensibus.

Vivens enim præstantius est non vivente, præcipue in tam alto gradu vitali constitutum: sed in quantum sunt perfecti sensus, ut sic participant superiorem naturam, quam sit sensus: quoniam in eis est participatio aliqua substantiarum immaterialium, quas angelos dicimus. Sunt enim perfecti specierum sine materia, quarum est susceptivus sensus, & in earum susceptione perficitur simpliciter.

Signum huius est modus agendi: cum enim modus agendi corporum ut sic, sit ut moveant mota; incorporalium autem sit movere non mota, ex hoc ipso, quod sensibilia in periculis sensus, moventur non mota, infirmatur, quod in hoc naturam superiorem naturam corporea participant: & hoc iam docuit author alibi. Stat ergo solida maxima illa, quam semper notabis, si vis recte philosophari, & videbis voluntarie dici, quod lapis potest pericere intellectum separatum, & alia huiusmodi extranea à vera ratione philosophia.

1. q. 64. art. 1. ad 1. & q. 83. art. 2. ad 3. Et 3. cont. c. 44. Et Verita. q. 20. ar. 3. ad 5. Et opusc. 2. c. 108. & 164. In homil. 28 in euan. post mediū illius.

† Cap. 4. non procul a princ. illius.

¶ In eodem sexto articulo dubium occurrit commane. 6. 7. & 8. articulo circa processum literæ: quoniam digredi videtur à perfecta beatitudine simpliciter, ad perfectam beatitudinem hominis.

Licet enim perfecta beatitudo simpliciter consistat in supræmâ coniunctione ad summum simpliciter perfecta tamen beatitudo talis rei infimæ, qualis est homo, consistit in coniunctione qualicunque, i. sibi proportionata ad summum: & sic diceretur, quod beatitudo hominis consistit in illa cognitione Dei, quam ex sensibilibus habere potest, quia ista est sibi proportionata: nec oportet, quod omne per aliud reducat ad id, quod est per se in eodem: sed sufficit, quod in tota latitudine illa, putata beatitudinis, ut si beans per aliud, reducat ad beans per se: sed non oportet, quod beans per aliud hominè, reducat ad beans per se hominè, quia homo est talis gradus infimi.

qualiter in hac vita haberi potest, ut supra dictum est. *

AD SECUNDUM dicendum, quod naturaliter desideratur non solum perfecta beatitudo, sed etiam qualiscunque similitudo, vel participatio ipsius.

AD TERTIUM dicendum, quod per considerationem scientiarum speculatiuarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actum: non autem in ultimum, & completum.

ARTICULVS VII.

Utrum beatitudo consistat in cognitione substantiarum separatarum, scilicet angelorum.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod beatitudo hominis consistit in cognitione substantiarum separatarum, id est angelorum. Dicit enim Gregorius in quadam homilia: * Nihil prodest interesse festis hominum, si non contingat interesse festis angelorum: per quod finalem beatitudinem designat: sed festis angelorum interesse possumus per eorum contemplationem: ergo videtur, quod in contemplatione angelorum ultima hominis beatitudo consistat.

¶ 2. Præterea. Ultima perfectio vniuscuiusque rei est, ut coniungatur suo principio. Vnde & circulus dicitur esse figura perfecta, quia habet idem principium, & finem: sed principium cognitionis humanæ est ab ipsis angelis, per quas homines illuminantur, ut dicit Dionys. 4. capit. de cælesti hierarch. ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione angelorum.

¶ 3. Præterea. Vnaqueque natura perfecta est, quando coniungitur superiori naturæ, sicut ultima perfectio corporis est, ut coniungatur nature spirituali: sed supra intellectum humanum ordine naturæ sunt angeli: ergo ultima perfectio humani intelle-

¶ Ad hoc dicitur, quod de homine dupliciter possumus loqui. Primo secundum id, quod ex natura sua natus est acquirere. Et sic proculdubio dicendum esset, quod sufficit nos esse beatos ut homines, non simpliciter, ut dicitur primo Ethic. quod consistit in cognitione Dei, quam hic: & illa, quam in anima separata naturaliter habere possumus. Alio modo secundum id, ad quod homo est diuini institutus: & sic quia factus est, ut summum bonum intelligeret, &c. ordinatus est ad beatitudinem perfectam simpliciter. Et quia sic considerat hominè Theologus, quia in ordine ad Deum reuelatum considerat omnia: ideo nulla digressio est in litera. & ratio efficax est, quod per aliud reducendum est ad per se, etiam respectu hominis: quia homo est infra latitudinem capacium beatitudinis per se, & perfecte.

¶ In eodem sexto articulo nota, quod tanta est differentia inter obiectum per se, & per aliud, quod licet Deus, & substantia separata per sensibilia sic à nobis intelligantur, ut in huiusmodi contemplatione felicitas ab Aristotele fuerit posita: quia tamen non sunt obiecta, nec intellecta à nobis hic, nisi per aliud, s. per species sensibilibus: ideo duo in litera concluditur, & quod cognitio nostra non transcendit metas sensibilibus: & quod non potest esse felicitas, que consistit in contemplatione alicuius superioris, s. ut per se obiecti: & hoc manifestè sequitur ad primum. Quod ideo verum est, quia quicquid cognoscimus de superioribus, cognoscimus inquantum per sensibilia, præsentantur per viam dependentiæ, vel similitudinis, vel negationis, seu oppositionis, & huiusmodi: quod nihil aliud est, quam perfecte cognoscere sensibilia perfecti nostri intellectus. Sicut enim huiusmodi cognoscibilia in nostris obiectis, vel effectibus in causis in cognoscendo apud nos, propter quod sapienter censent, qui dicunt nos per studium nunquam cognoscere de superioribus, nisi quia est. Cognitioni nanque ab effectibus, & remotorum est.

¶ Respon. Dicendum, quod sicut dictum est: * perfecta hominis beatitudo non consistit in eo, quod est perfectio intellectus, secundum alicuius participationem, sed in eo, quod est perfectio talis. Manifestum est autem, quod vnumquodque intantum est perfectio alicuius potentia, in quantum ad ipsum pertinet ratio proprii obiecti illius potentia: proprium autem obiectum intellectus est verum. Quicquid ergo haberueritatem participatam, contemplatum non facit intellectum perfectum ultima perfectione. Cum autem eadem sit dispositio rerum in esse, sicut in veritate, ut dicitur in 2. Metaphy. * quacunque sunt entia per participationem, sunt vera per participationem. Angeli autem habent esse participatum, quia solius Dei suum esse est sua essentia, ut in primo * ostensum est: vnde relinquitur, quod solus Deus sit veritas per essentiam, & quod eius contemplatio faciat perfecte beatum. Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in cõtemplatione angelorum, & etiam altiore, quam in consideratione scientiarum speculatiuarum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod festis angelorum intererimus non solum contemplantes angelos, sed simul cum ipsis, Deum. AD SECUNDUM dicendum, quod secundum illos, qui ponunt animas humanas esse ab angelis creatas, satis conueniens videtur, quod beatitudo hominis sit in contemplatione angelorum, quasi in coniunctione ad suum principium: sed hoc est erroneum, ut in primo * dictum

¶ Super questionis tertie articulum septimum. IN hoc articulo septimo nota duo. ¶ Primo titulum, quod appellatione cognitionis substantiarum separatarum

Art. præced.

Tex. 4. 10. 3.

D. 461. p. p. q. 3. ar. 4. & q. 61. ar. 1.

D. 274.

p. p. q. 90. ar. 1. lic. 1.

separari, cointelligitur et cognitio que habetur de Deo, cognoscendo substantias separatas. Sicut enim in precedenti articulo in cognitione sensibilibus cointelligebatur cognitio Dei, & substantiarum separatarum per sensibilia: ita proportionaliter hic intelligendum est. Secundo, quod simile accidere potest dubium, de perfectione ultima intellectus

est. Vnde ultima perfectio intellectus humani est per coniunctionem ad Deum, qui est principium & creationis animae, & illuminationis eius. Angelus autem illuminatur tanquam minister, ut in primo habitum est. unde suo ministerio adiuuat hominem ut ad beatitudinem perveniat, non autem est humana beatitudinis obiectum.

Ad tertium dicendum, quod attingi superiorem naturam ab inferiori, contingit dupliciter. Vno modo, secundum gradum potentiae participantis: & sic ultima perfectio hominis erit in hoc, quod homo attingat ad contemplandum, sicut angeli contemplatur. Alio modo, sicut obiectum attingitur a potentia: & hoc modo ultima perfectio cuiuslibet potentiae est, ut attingat ad id, in quo plene invenitur ratio sui obiecti.

ARTICULUS VIII.

Utrum beatitudo hominis sit in visione divinae essentiae.

Ad octavum sic proceditur. Videtur, quod beatitudo hominis non sit in visione ipsius divinae essentiae. Dicit enim Dionysius in primo capitulo mysticae theologiae. Quod per id quod est supremum intellectus, homo Deo coniungitur sicut omnino ignoto: sed id quod videtur per essentiam, non est omnino ignotum, ergo ultima intellectus perfectio seu beatitudo, non consistit in hoc, quod Deus per essentiam videtur.

2. Praet. Altioris naturae perfectio, altior est: sed haec est perfectio divini intellectus propria, ut suam essentiam videat, ergo ultima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, sed infra subsistit.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Ioannis 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est ipse.

RESPON. Dicendum, quod ultima & perfecta beatitudo non potest esse, nisi in visione divinae essentiae. Ad cuius evidentiam duo consideranda sunt. Primum quidem, quod homo non est perfecte beatus, quoadiu restat sibi aliquid desiderandum, & querendum. Secundum est, quod uniuscuiusque potentiae perfectio attenditur secundum rationem

naturale a natura, ut subiecto tantum, & sic naturaliter desideramus visionem Dei: & a natura ut subiecto, & modo, & sic procedunt obiectiones. Nec propterea aliquid admittitur efficaciter huius rationis, quoniam perfecta beatitudo neutrum huiusmodi desiderium imperfectum relinquit. Posset quoque dici, quod auctor tractat de homine, ut theologus, cuius (ut in secundo contra Genti, c. 4. dicitur) est considerare creaturas non secundum proprias naturas, sed ut ad Deum sunt relatae. Et sic, licet homini absolute non in se naturale huiusmodi desiderium, est tamen naturale homini ordinato a divina providentia in illam patriam, &c. Et haec duae responsiones sunt generales ad omnem huiusmodi materiam, specialiter tamen ad hanc huius articuli materiam descendendo, dici potest, quod intellectus humanus scies, an est, de Deo, & communiter desiderat naturaliter scire de Deo, quod est, in quantum sub numero causarum comprehenditur, & non absolute nisi per quaedam consequentiam. Et hoc est verum: quia indrum est naturaliter, ut viso effectu, desideremus nosse quid est causa, quicquid sit illa.

nem sui obiecti. Obiectum autem intellectus est quod quid est, id est, essentia rei, ut dicitur in 3. de anima. vnde intantum procedit perfectio intellectus, in quantum cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoscat essentiam alicuius effectus, per quam non possit cognosci essentia causa, ut scilicet sciatur de causa, quid est, non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter, quamvis per effectum cognoscere possit de causa, an sit. Et ideo remanet naturaliter homini desiderium, cum cognoscit effectum, & scit cum habere causam, ut etiam sciat de causa, quid est: & illud desiderium est admirationis, & causat inquisitionem, ut dicitur in principio Metaphysicae. puta, si aliquis cognoscens eclipsim solis, considerat, quod ex aliqua causa procedit, de qua, quia nescit quid sit, admiratur, & admirando inquit: nec ista inquisitio quietescit, quousque perveniat ad cognoscendum essentiam causa. Si igitur intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati, non cognoscat de Deo, nisi, an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam: vnde nondum est perfecte beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur, quod intellectus pertingat ad ipsam essentiam primae causa: & sic perfectio nem suam habebit per unionem ad Deum sicut ad obiectum, in quo solo beatitudo hominis consistit, ut supra dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod Dio. loquitur de cognitione eorum qui sunt in via, tendentes ad beatitudinem.

Ad secundum dicendum, quod sicut supra dictum est, finis potest accipi dupliciter. Vno modo, quantum ad rem ipsam quae desideratur: & hoc modo idem est finis & superioris & inferioris naturae, immo omnium rerum, ut supra dictum est. Alio modo, quantum ad consecutionem huius rei. & sic diversus est finis superioris & inferioris naturae secundum diversam beatitudinem ad rem talem. Sic igitur altior est beatitudo Dei suam essentiam intellectu comprehendens, quam hominis, vel angeli uidentis, & non comprehendentis.

Prima Secundae S. Thoma. B 3 Super

tex. 26. 1. 2.

cap. 2. c. 10. mediū 10. j.

art. 1. huius quæst.

art. 1. huius quæst.

q. 1. art. 2.

p. p. q. 111.

Supra art. 4.

Et in q. 12. art.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.

2. q. 26. art. 2.